

В.С. Гаєцький

Донецький національний університет, Україна

ІСТОРИЧНІ ПРИЧИНИ КУЛИКОВСЬКОЇ БИТВИ

Стаття присвячена проблемі визначення історичних причин битви на Куликовім полі. Виконаний аналіз численних історичних джерел для виявлення того, якими бачилися історичні причини цієї події літописцям і як їх оцінили дослідники цього історичного періоду. Проведене дослідження показало, що перемога в Куликовській битві була здобута і завдяки складному політичному маневруванню Московського князя Дмитра Івановича.

Куликовська битва займає одне з визначальних місць в історії людства. Актуальним є вивчення причин, що привели до цієї історичної події, яка сприяла створенню міцної централізованої держави, особливо в умовах сучасного процесу державотворення в Україні.

Мета даної роботи – вивчити історичні причини, що привели до походу золотоординського темника Мамає на Русь у 1380 р., а також виявити, хто підтримав Московського князя для відсічі ординцям на Куликовім полі.

Завдання полягає у досягненні поставленої мети наукового дослідження, що ґрунтується на вирішенні наступних завдань:

– проаналізувати історіографічні та літописні джерела щодо причин, з яких відбулася Куликовська битва;

– визначити, якими були фактори, що призвели до походу Мамає на Русь у 1380 р.;

– визначити, хто з руських князів приєднався до Московського князя для відсічі ординцям на Куликовім полі.

Перші дослідження Куликовської битви у вітчизняній історіографії відбулися ще в XVIII ст. Російський історик В.М. Татищев почав вивчення цієї історичної події за літописним списком, який загинув у вогні московської пожежі 1812 р. [1].

Як не дивно, в історичних джерелах причинами, що призвели до зіткнення русичів і ординців на Куликовому полі, присвячено дуже мало уваги. Саме це змусило багатьох дослідників приділити увагу вивченню цього питання. З огляду на сучасні реалії слід визнати чимало дослідників радянського періоду, які вивчали цю історичну подію після 1991 р., адже у дослідженнях таких російських вчених, як В.А. Кучкін, Б.Н. Флоря, В.Л. Єгоров, В.В. Каргалов, Б.М. Клосс, почасти підкреслюється визначальна роль Московського князівства у процесі звільнення Давньої Русі з-під ординського іґа.

Чітка політична карта руських князівств до Куликовської битви та розташування політичних сил у Північно-Східній Русі подана у дослідженні В.А. Кучкіна «Русские княжества и земли перед Куликовской битвой» [2]. Аналіз даної роботи дозволив виявити тих, кого Московський князь Дмитро Іванович згуртував заради відсічі війську Мамає на полі Куликовім. Міжнародним відносинам напередодні Куликовської битви присвячена стаття І.Б. Грекова «Место Куликовской битвы в политической жизни Восточной Европы конца XIV в.» [3]. У ній розкриті політичні тенденції Литовського князівства, яке прагнуло об'єднати руські землі навколо Литви. Цікаві відомості щодо зовнішньої політики Литви тих часів надано і в статті Б.Н. Флорі «Литва и Русь перед битвой на Куликовом поле» [4]. Уявлення про внутрішній стан Золотої Орди перед Куликовською битвою надає робота В.Л. Єгорова «Золотая Орда перед Куликовской битвой» [5], у якій розкриті соціально-економічні причини розмежування Золотої Орди і вказано на спроби Орди відновити свою могутність шляхом нової агресії. Також привертає увагу дослідження українських

вчених О. Щербакова та І. Дзись «Куликовская битва» [6], у якому розкриваються причини, що призвели до походу Мамаєва на Русь у 1380 р. Питанням щодо історичних передумов Куликовської битви та підготовки до неї русичів приділяв увагу і В.В. Каргалов у роботі «Конец ордынского ига» [7]. У статті Л.Г. Безкровного «Куликовская битва» [8] звернуто увагу на підготовку русичів до битви. Таким чином, можна стверджувати, що це питання в історіографічній літературі мало своє висвітлення, хоча не було систематизоване та узагальнене, чому присвячена дана стаття.

Методи дослідження: для досягнення поставленої мети був використаний науковий метод, який включає систематизацію нових і отриманих раніше знань. За допомогою принципу історизму дослідник намагався реконструювати ту складну ситуацію, у якій опинилася Давня Русь напередодні Куликовської битви 1380 р. Спираючись на принцип системності при дослідженні, дослідник вивчав різноманітні матеріали та дотримувався комплексного підходу при їхньому аналізі.

Як вважає чимало дослідників історії давньоруського періоду, причиною Мамаєвого походу у 1380 р. стало політичне піднесення Москви, зміцнення добросусідських зв'язків між руськими князівствами, підтвердженням чому виявилася нанесена русичами на річці Вожі 11 серпня 1378 р. поразка ординцям. Так, про похід Мамаєва на Русь улітку 1380 року в «Рассказе о Куликовской битве» у складі Рогозького літописця й Симеонівського літопису читаємо: «Того же лета безбожнѣш злочестивѣш ординскѣш князь Мамай поганѣш собравъ рати многы и всю землю Половечьскую и Татарьскую и рати понаимовавъ Фрязьы и Черкаси и Ясьы, и со всѣми сими поиде на великого князя Дмитрия Ивановича и на всю землю Русскую. И бысть мѣсяца августа, приидоша от Орды вѣсть къ князю к великому Дмитрию Ивановичю, аже въздвизаеться рать Татарьская на христьянѣ, поганый род Измалтескѣш, и Мамай нечестивый люте гнѣвашеся на великаго князя Дмитрия о своих друзѣх и любовницѣх и о князях, иже побиены бысть на рѣць Вожь, подвижася силою многою, хотя плѣнити землю Русскую» [9, с. 9]. Отже, цей літопис причиною походу Мамаєва називає бажання помститися христянам та полонити землю Руську, що з точки зору історичних реалій видається абсолютно неможливим.

Слід зазначити, що в Симеонівському літописі, в «Рассказе о Куликовской битве» Новгородського І літопису й інших джерелах як головна причина походу Мамаєва 1380 року фігурує саме бажання помститися слов'янам за поразку, що була понесена від них ординцями на річці Вожі 11 серпня 1380 року на території Рязанського князівства: «И Мамай нечестивый лютегневашеся на великого князя Дмитрия о своих друзех, и о любовницех, и о князих иже побѣены бѣша на рѣце на Воже» [10, с. 22].

Менш ймовірна версія, якої дотримувалися автори Ніконовського і Новгородського ІV літописів, що стверджували, начебто Мамай пішов на Русь, щоб знищити руський народ, христянські церкви й викоринити православну віру: «Пойдем на русского князя и на всю Рускую землю, христьянство потеряемъ, а церкви божиа попалим огнем, закон их погубим, а кровь христьянскую пролием» [11, с. 65-66]. Ці літописні твердження видаються занадто спрощеними і потребують вивчення історичних реалій того часу.

Єрмолинський і Львівський літописи серед причин, що підштовхнули Орду до походу, називають і те, що Мамай домагався збільшення розмірів данини, що сплачувалася руськими князівствами в Орду [12]. Ця думка наштовхує на висновок, що автор – або ж переписувач даних літописів – був більш обізнаний з політичною обстановкою, намагався повідомити про справжні історичні обґрунтовані причини походу Мамаєва на Русь у 1380 р. А також вказаний визначальний фактор будь-якого агресивного нападу – економічний, значення якого неможливо недооцінити.

О. Щербаков вказує, що Куликовська битва була наслідком кровопролитної і не дуже вдалої участі Москви у внутрішньому ординському заколоті, яка, однак, спричинила до наступного розвитку Русі у сприятливому для неї руслі [6, с. 43].

На думку І.Б. Грекова, якщо досі правителям Орди вдавалося підтримувати рівновагу між Володимирським і Литовсько-Руським княжінням шляхом насадження «місцевого» сепаратизму, а також заохоченням «великодержавних» зазіхань цих великих князів через їхнє зіткнення, то тепер, у зв'язку з явним посиленням Північно-Східної Русі та виходом Москви з послууху, Орда перейшла від дипломатичного впливу на політичне життя до чисто військового, тобто до організації серії військових походів, що завершилися появою військ Мамаєва на Куликовім полі в 1380 р.

В.В. Каргалов називає головною причиною, що змусила Мамаєва зрушити сили Орди, поступове вивільнення Русі з-під ординського ярма [7, с. 45].

Аналіз тогочасних історичних умов, а також письмових джерел, змушує погодитися з думкою О. Щербакова та І.Б. Грекова та дійти висновку, що похід Мамаєва на Русь у 1380 р. був наслідком як внутрішніх політичних проблем Золотої Орди, так і зовнішньої політики щодо руських князівств, які темник Мамай намагався вирішити за допомогою переможного походу.

Відбиттям складної політичної боротьби за вплив серед слов'янських князівств виявилася підтримка Мамаєва литовським князем Ягайлом і рязанським князем Олегом. У той же час обережний і підступний князь Олег, щоб застрахуватися від несподіванок і виявитися у вигаді при будь-якому результаті війни, таємно послав у Москву попередження про напад Мамаєва, що готувався, й запевнив Дмитра Івановича у своїй дружбі (за що в літописах Рязанського князя називали Іудою). Аналіз тогочасних історичних умов, у яких опинилося Рязанське князівство, змушує заперечувати однозначне ставлення літописців до ролі Рязанського князя, адже не слід забувати, що саме через його князівство проходив шлях нищівних нападів Золотої Орди, отже, щоб його захистити, цьому князю треба було проводити дуже обережну політику як з ординцями, так і з іншими руськими князівствами. На це натякає і той факт, що попередження князя Олега запізнилося. Автор «Рассказа о Куликовской битве» у Софійському I літописі старшого ізводу повідомляє, що в Москві вже знали про небезпеку. Можна, навіть, впевнено твердити, що Московський князь очікував на цей похід, адже далеко за межами московських володінь біля Дону на звичайному шляху руху ординських навал стояла московська застава: «Крепкие сторожевые по имени Родион Жидовинов, да Андрей Попов сын Семенов да Федор Стремен Милюк, и иных 50 человек удалых людей двора великого князя» [13, с. 45]. Ординські роз'їзди зуміли захопити руських дозорців у полон, коли вони об'їжджали військо Мамаєва, щоб установити його чисельність. Однак один зі сторожів (Андрій Попов) зумів втекти з полону. За матеріалами Л.Г. Безкровного, він прискакав у Москву 23 червня [8, с. 225], В.В. Каргалов стверджує, що це трапилося 23 липня [7, с. 60]. Про перерахованих вище сторожів немає згадувань у Новгородському IV літописі [11]. У «Сказании о Мамаевом побоище» в основній редакції за Єрмолаєвським списком Андрій Попов повідомив Великого князя Дмитра Івановича про небезпеку: «Идет на тебя, государь, царь Мамай со всеми силами ордышскими, а ныше на реке на Воронеже» [14, с. 232]. У «Пространной редакции Задонщины» за списком Державного історичного музею лише згадується: «Были зорки сторожа руськи увидели онь Мамаев и сумели дозорнь татарске разьезды взять в плень стажу дозорньх, но одному из них удалось бежать это былъ Андрей Попов» [15, с. 98]. У «Сказании о Мамаевом побоище» у редакції Синописа так висвітлено цю подію: «Князь великий Дмитрий Иванович со братом своим и со всеми советниками подумавши, посла на стражь противь Мамаев крыпкихъ своихъ и разумньихъ оружниковъ: Иоанна Ржевского, Иакова Усатого и Василия Тупника, и многих с ними богатьровъ. И повель им ехать со всякими опасениемъ под Орду языка доставати и правды о Мамаевом намьрении довьдаться. Потомъ же повель великий князь грамоты разослати по всьм градомъ, да всь будут готовы на брань з безбожными Агаряны, и да снемлются всь на Коломнь въ Успение пресвятыя богородицы» [16, с. 320].

В «Полном собрании русских летописей» з приводу розвідки сказано: «Видячи великий князь Дмитрій, же першая сторожа забавилася на вьдати чему, знову порадившись з братом своим из боярами, послал другую сторожу, Климента Полянина, Йвана Полянина, Йвана Свяслова, Григория Судока и иных, много розказуючи им, абы вора-чались скоро. А гды поьхали, стрьтили на дорозь Василя Тупника и иных з татарскими язьком, котрый язык сказал великому князю Дмитрию, же правдивее идет Мамай на Русь и як обослалися з ним Олег резанский и Олгерд литовский князие; и не спешит, ждет осени» [17, с. 47]. Таким чином, можна зробити висновок, що напад з боку Орди очікувався.

Отже, для розв'язання поставленого нами в дослідженні завдання можна відшукати в літописних джерелах достатньо натяків і прямих вказівок, адже автори літописів намагалися увічнити імена захисників землі Руської. Саме ці переліки допоможуть нам зрозуміти, які руські землі підтримали прагнення московського князя остаточно вивільнитися з-під влади Золотої Орди. Так, в «Полном собрании русских летописей» вказується: «По повельнию великого князя Дмитрия приидоша рускии князи и воеводы и многое воинство на назначенный день Успения Пресветья Богородиць на Москву и всь радуячися о великом князь своем Дмитрии, единими усты глаголаху: “Соверши, боже, течение наше имени ради святого твоего”. Такожде приидоша и князи Бьлоозерский з великим велми войском, порадне до войны устроеным, князь Феодор Семеновичь, князь Семен Михайловичь, князь Андрей Скимский, князь Гльб Каргополский и князи Ярославстии со своymi силами: князь Андрей Ярославский, князь Роман Прозоровский, князь Лев Курбский, князь Дмитрии Ростовский и иные мнози князи и с ними многие бояре и дьти боярские» [17, с. 351]. В.М. Татищев в «Истории Российской», яка ґрунтується на літописному джерелі, що не дійшло до нас, вказує: «20 августа князь великий поиде в Церковь святого архистратига Михайла и молився со слезы многими, отдаде поклон у гробов родителей своих, пристися. Идяху же разными пути, да не оскудят в корме, ни утеснятся в переправах, поят же тогда князь великий с тобою десять мужей сурожан гостей видения ради: аще прилучится недостаток в коей потребе, и си куплю сотворяют по обычаю их. Сии же суть имена их: Василей Капица, Сидор Елферьев, Костянтин, Козьма Коверя, Семион Онтонов, Михайло Саларев, Тимофей Весяков, Дмитре Черной, Дементей Саларев, Йван Ших. И прииде князь великий на Коломну в субботу месяца августа в 24 день» [1, с. 143].

Цікаво відзначити, хто з давньоруських князів приєднався до майбутнього походу вже в Коломні. Як стверджує А.М. Кирпічніков у своєму дослідженні «Куликовська битва» [18], тоді приєдналися загони з Володимира, Переяславля-Залеського, Юр'єва, Костроми, Новгорода Великого, Сльця, Городця Мещерського, Мурома, Друцька й самої Коломни. До Березуя підійшли люди з Пскова, Брянська і, можливо, деяких русько-литовських міст, наприклад, Полоцька. Уже до Дону, про що свідчить список полків, що зберігся в Новгородському IV літописі, зійшлися загони з Оболенська, Таруси, Новосиля, Смоленська, Мологи, Стародуба та Кашина. Відповідно до списку боярських втрат, вміщеного в «Сказании о Мамаевом побоище», і згадувань в інших джерелах, на Куликовім полі билися вихідці з Дмитрова, Можайська, Углича, Галича, Ржеви, Дорогобужа, а також приведені, мабуть, братами Ольгердовичами литовські пани.

З приводу участі в Куликовській битві загонів із Суздаля й Нижнього Новгорода багато істориків висловлюють сумніви, враховуючи історичні обставини того часу. У 1370-х роках це князівство піддавалося кількаразовим татарським набігам і навряд чи могло виставити в 1380 р. численний загін. Однак певна присутність нижньгородських і суздальських воїнів у битві на Куликовім полі можлива [18, с. 46]. Ця думка підтверджується й вивченням письмових джерел. У різних списках «Сказания о Мамаевом побоище» серед убитих згадані 50 бояр із Суздаля й від 50 до 100 – з Нижнього Новгорода. Так, в «Сказа-

нии о Мамаевом побоище» (варіант Ундольського) говорить рахівник московський боярин Михайло Олександрович князеві Дмитру Івановичу: «Господине князь велики Дмитрии Івановичъ, нсть, господине, у нас 50 бояринов Суздальских, да 100 бояриновъ Новгорода Нижняго» [19, с. 292]. У «Сказании о Мамаевом побоище» у редакції літописця князя І.Ф. Хворостиніна наводяться інші цифри: «51 бояринов суздальских, да 120 бояринов Новгорода Нижнево» [20, с. 292]. Не прийшли на поміч Дмитрію Донському загопи Тверського князя Михайла Олександровича та князя рязанського Олега. Хоча в джерелах говориться про загиблих бояр Твері і Рязані. Ось як про це говорять джерела. «Пространная редакция Задонщины по списку Государственного Исторического Музея»: «Ньту у нас туту 70 бояринов резаньских» [15, с. 131], в «Сказании о Мамаевом побоище» у редакції літописця князя І.Ф. Хворостиніна говориться так: «Ньту государь 104 бояринов тверських» [20, с. 292].

Привертає нашу увагу загальновійськове розташування руських загонів на Дівочому полі в Коломні, адже воно дуже показове з політичної точки зору. Так, в «Сказании о Мамаевом побоище» у редакції Синописа прямо сказано: «Вь утрие великий князь повель всьм воєводам з войсками в поле Девиче вьїехати, и бьше толико великое воинство на поляхъ коломенских, яко очима созрѣти всего воинства не мощно бьше. И постави великий князь надъ полками воєводъ: себь вь полкъ прияль князей Бьлоозерских. Правую руку себь содыла брата своего князя Владимира, давшь ему ярославскихъ князей. А лъвую руку себь устроил князя Гльба Брянского. Передового полку воєвода Димитрий Всеволож, коломенского же полку Микула Василиевич, Володимерский воєвода Юревский Тимофей Волуевич, костромской воєвода Ивань Радионович, переяславский воєвода Андрей Серкезовский. А у князя Владимира воєводи Данило Велевуж, или Белеутяк, князь Феодоръ Елецкий, князь Юрий Мещерский, князь Андрей Муромский» [16, с. 322]. А.М. Кирпичников уточнює, що полки були поділені на Сторожовий, яким командували воєводи Микула Васильович Вельямінов, Тимофій Волуєвич, Іван Родіонович Діжа, Андрій Серкизович; Передовим полком командували князі Дмитро Всеволож і Володимир Всеволод; полком Правої руки – князь Гліб Друцький і новгородські посадники; Великим полком командували білозерські князі й Великий князь Дмитро Іванович, полком Лівої руки – воєводи Данило Білоус і Костянтин Кононович, а також князі Володимир Андрійович, Федір Слєцький, Юрій Мещерський, Андрій Муромський і Ярославський князі [18, с. 39].

Коли руська рать підійшла до урочища Березуй, тут до князя Дмитра Івановича приєдналися дружини князів Дмитра й Андрія Ольгердовичів. Цікаво, що причинам, які спонукали їх зрадити політиці батька та піти проти брата (Ягайло), літописці приділили неабияку увагу: вони згадані в «Сказании о Мамаевом побоище» у редакції Літописця князя І.Ф. Хворостиніна, у В.Н. Татищева в «Истории Российской», а також в «Полном собрании русских летописей»: «В той же час сыны Олгердовы, Андрей, князь Полоцкий, и Димитрий князь Бранский, будучи окрещены в православную вьру через мачеху свою Анну, почювши, же в великом фрасунку велики князь московский для нашествмя безбожнаго Мамаея, собользньваху ему и они о том. Старший брат же, князь Андрей, послал к меншому брату своему Димитрию потаємний лист, который лист был так написаный: “Вьдаеш, брате, же нас отец Олгерд от себе откинул и возненавидьл для того, же принялисмо вьру православную христианскую, але нас бог принял яко отец и создатель наш подвизаймося ж и до смерти за святую вьру, а поидьм на помочь великому князю Димитрию и всему христианскому народу против поганого царя Мамаея”. Прочитавши лист князь Димитрий брянский от брата своего Андрея, умилися и сослезамы сам в собь мовил: “Дай нам, господи боже благое и угодное тобь хотьние совершити”, и послал до брата своего отвьт таковый: “Готов естем, брате, йти с тобою з войском своим, котрое маю збраное на дунайские татаре, и дорога нам лежит на Сивьр к Дону, да потай и отца нашего идьм, абы нам не заборонил нашего намьрения и зыдемся с тобою на Сьверу, и

пойдем до великого князя Дмитрия». А так пошедши, за малые дни зышлись з тобою з великою охотою, як нигде Иосиф з Вениамином, цюловалися любовнь и скоро пошли со всеми своими воинствы ко великому князю Дмитрию и недалеко Дону з ним злучилися на мьсце, названном Березуе» [21, с. 53]. Отже, літописець впевнений, що цих литовців спонукало приєднатися до Московського князя прагнення підтримати православних, однак не варто забувати, що ці князі вели запеклу політичну боротьбу з Ягайлом (саме він має на увазі під іменем Ольгерда, який на той час вже помер). Дослідження В.С. Єлагіна вказує, що з цими литовцями пов'язаний похід взимку 1379 р. на Литву. У названому поході Дмитра Івановича підтримали псковсько-полоцькі дружини (адже Андрій Ольгердович княжив у Полоцьку), тоді був захоплений Стародуб, а Трубочевськ був добровільно зданий Дмитром Ольгердовичем, який там княжив і перейшов на бік Московського князя [22, с. 42]. Як запевняє дослідник, відстрочення з'єднання сил Ольгердовичів затримало війська Ягайла – основного спільника Мамаю. Отже, створені Московським князем політичні передумови дозволили зібрати значні військові сили для відсічі загарбників та запобігти вчасному приєднанню спільників до Мамаю, що створило передумови для перемоги русичів на Куликовім полі.

Вивчення теми даної статті має великий потенціал у виявленні нових типів джерел, наприклад, чеських, турецьких, і питань з результатом або комплексом питань з врегулювання інших битв, наприклад, битва на Косовому полі, битва за Відень.

Висновки

Отже, проведені дослідження показали, що історичні передумови Куликовської битви дуже неоднозначні. Адже напад Мамаю на Русь у 1380 р. став наслідком як потреби Мамаю укріпити внутрішні позиції в Золотій Орді за рахунок переможного походу, так і намаганням придушити політичне піднесення Московського князівства, що підтверджується за літописними джерелами, які вказували, що підтримку князю Дмитру Івановичу надали представники Московського та Володимирського князівств (яке також належало Московському князю), що є новизною в розгляді даної історичної проблеми. За свідченням літописів, Північно-Східна Русь справді об'єдналася на заклик Московського князя. Наслідками складної політичної підготовки Московського князя Дмитра Івановича до опору ординцям можна також вважати затримання сил Ягайла, який не зміг вчасно надати підтримки Мамаю. На підставі аналізу історичних та літописних джерел можна стверджувати, що історичні умови, які склалися на Русі, в Золотій Орді та Литві, стали поштовхом до зустрічі полків під приводом Московського князя Дмитра Івановича і ординців на чолі з Мамаєм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Татищев В.Н. История Российская / Татищев В.Н. – М. ; Л. : Наука. – Т. V. – 1965. – 345 с.
2. Кучкин В.А. Русские княжества и земли перед Куликовской битвой // Куликовская битва : сб. статей / В.А. Кучкин. – М. : Наука, 1980. – 320 с.
3. Греков И.Б. Место Куликовской битвы в политической жизни Восточной Европы конца XIV в. // Куликовская битва : сб. статей / И.Б. Греков. – М. : Наука, 1980. – 320 с.
4. Флоря Б.Н. Литва и Русь перед битвой на Куликовом поле // Куликовская битва : сб. статей / Б.Н. Флоря. – М. : Наука, 1980. – 320 с.
5. Егоров В.Л. Золотая Орда перед Куликовской битвой // Куликовская битва : сб. статей / В.Л. Егоров. – М. : Наука, 1980. – 320 с.
6. Щербаков А. Куликовская битва. 1380 / А. Щербаков, И. Дзысь. – М., 2001.
7. Каргалов В.В. Куликовская битва / Каргалов В.В. – М. : Воениздат, 1980. – 126 с.
8. Бескровный Л.Г. Куликовская битва // Куликовская битва : сб. статей / Л.Г. Бескровный. – М. : Наука, 1980. – 320 с.
9. Рассказ о Куликовской битве в составе Рогожского летописца и Симеоновской летописи / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.

10. Рассказ о Куликовской битве в Новгородской I летописи / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
11. Рассказ о Куликовской битве в Новгородской IV летописи / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
12. Ермолинская и Львовская летописи / [под. ред. В.А. Кучкина] // Полное собрание русских летописей. – М. ; СПб. : Наука. – Т. XXXVI. – 1775 – 2008. – 200 с.
13. Рассказ о Куликовской битве в Софийской I летописи старшего извода / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
14. Сказание о Мамаевом побоище в Основной редакции по Ермолаевскому списку / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
15. Пространная редакция Задонщины по списку Государственного исторического музея / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
16. Сказание о Мамаевом побоище в редакции Синописа / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
17. Полное собрание русских летописей / [под. ред. Б.А. Рыбакова]. – М. : Наука. – Т. XXXII : Хроники : Литовская и Жмойтская, и Бьховца. Летописи : Баркуловская, Аверки и Панцырного 1975. – 235 с.
18. Кирпичников А.Н. Куликовская битва / Кирпичников А.Н. – Л. : Наука, 1980. – 124 с.
19. Сказание о Мамаевом побоище (вариант Ундольского) / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
20. Сказание о Мамаевом побоище в редакции Летописца князя И.Ф. Хворостинина / [сост. : Зимин А.А., Клосс Б.М., Кузьмина Л.Ф., Кучкин В.А.] // Памятники Куликовского цикла. – СПб. : Блиц, 1998. – 414 с.
21. Полное собрание русских летописей / [под. ред. Б.А. Рыбакова]. – М. : Наука. – Т. XI. – 1957. – 240 с.
22. Елагин В.С. Летопись России: Дмитрий Донской и его время / Елагин В.С. – Новосибирск : Изд-во НГПУ, 1998. – 127 с.

В.С. Гаецкий

Исторические причины Куликовской битвы

Статья посвящена проблеме определения исторических причин битвы на Куликовом поле. Выполнен анализ многочисленных источников для определения того, какими виделись причины этого события летописцам и как их оценили исследователи этого исторического периода. Проведенное исследование показало, что победа в Куликовской битве была достигнута в том числе и благодаря сложному политическому маневрированию Московского князя Дмитрия Ивановича.

V.S. Gaezkiy

Historical Reasons for the Battle of Kulikovo

In the article, Russian strategy in the Battle of Kulikovo is shown. The aim of this paper is to analyze the numerous historical sources in order to determine the location of Russian and Golden Horde troops before the battle, as well as to reconstruct the course of battle. This study showed that significant role in the successful preparation and ultimate victory of Russian troops in the Battle of Kulikovo was played by Moscow Prince Dmitry Ivanovich, who proved himself not only as a strategist and tactician, but also a skilled leader and organizer.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2011.